

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1965

● ΤΕΥΧΟΣ 154ον

ΛΕΟΝΤΟΣ Ι. ΜΕΛΑ

Η ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

α) Ἀρχαιολογία

Ἡ ἑλληνικότης τῆς Ἠπειροῦ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα (ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ), οἱ πλείστες καὶ σὲ κάθε βῆμα εὕρισκόμενες ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, τὰ ἀφθονὰ ἐρείπια ἑλληνικῶν πόλεων, τῶν τειχῶν, τῶν κτιρίων, ἡ ἑλληνικὴ τέχνη τῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἀναγλύφων, τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, αὐτὰ τὰ ὀνόματα τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Ἠπειρωτῶν, ὅλα παρμένα ἀπὸ τὸν ἡρωϊκὸ κύκλο τῶν Ἑλλήνων, μαρτυροῦν τὴν ἐθνικότητα στὴν ὁποία ἀνήκαν.

Στὴν περιοχὴ τῆς σημερινῆς Βορείου Ἠπειροῦ, στὸ τμήμα αὐτό, ποὺ διεκδικοῦμε, ζοῦσαν στὴν ἀρχαιότητα οἱ Χάονες, οἱ Ἀτιντᾶνες, οἱ Παραναῖοι, οἱ Ὀρέσται καὶ οἱ Δασσαρίται, ποὺ ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἑλληνας.

Οἱ Χάονες κατεῖχαν τὸ Β.Δ. τμήμα, τὰ γύρω στὴ σημερινὴ Χειμάρρα, τὸ Δέλβινο καὶ Φιλιάτες ὡς τὸν ποταμὸ Θύαμι (Καλαμά).

Οἱ Ἀτιντᾶνες ἐκτείνονταν στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Δρύνου.

Οἱ Παραναῖοι, ποὺ πῆραν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ἀῶο ἢ Αῦο, κατοικοῦσαν στ' Ἀνατολικά τῶν Ἀτιντάνων.

Οἱ Ὀρέσται κατεῖχαν τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς Κολώνιας καὶ οἱ Δασσαρίται κατοικοῦσαν στὴν περιφέρεια Κορυτσᾶς.

Τὸ λιμάνι τῆς Χειμάρρας, τὸ σημερινὸ Παλέρμο, ὀνομάζονταν Πάνορμο. Κοντὰ στὴ Χειμάρρα, στὸν ὀρμίσκο ποὺ λέγεται «Πελεκητό», ὑπῆρχε ἱερὸ ἀφιερωμένο στὴ θεὰ Ἀφροδίτη καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτό, γιὰ τὸ στὸ βράχο σώζεται ἀνάγλυφο σχετικὸ μὲ τὴ λατρεία τῆς θεότητας, καὶ ὁ βράχος εἶναι πελεκημένος. Στὴ Χειμάρρα, ἐπίσης ὑπάρχει ἀρχαῖο πολυγωνικὸ τεῖχος, ποὺ ὀνομάζεται «Φρούριο Χίμαρον». Νοτιοδυτικὰ τῆς Χειμάρρας προσέτι ἔχουν ἀνευρεθῆ τάφοι ἑλληνικῶν χρόνων.

Στὰ βόρεια τοῦ Τεπελενίου ὑπῆρχε ἡ πόλις «Ἀμαντία», πιθανὸν ὅπου ἡ σημερινὴ «Πλιότσα». Ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ Δούκαϊ ὑπάρχει φρούριο μὲ πολυγωνικὰ τεῖχη.

Στὰ νότια τοῦ Ἀργυροκάστρου, κοντὰ στὸ χωριὸ «Σοφράτικα», ὑπάρχουν λείψανα ἀρχαίας πόλεως.

Στὴν περιφέρεια τοῦ Δελβίνου ὑπάρχουν πάρα πολλὰ ἐρείπια πόλεων καὶ μνημείων τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία Φοινίκη. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Βουθρωτοῦ.

Κοντὰ στοὺς Ἀγίους Σαράντα ἦταν ἡ πόλις τῶν Ἀρχαίων «Ὀγγησμος».

Ἰχνη ἀρχαιοτήτων σώζονται καὶ στὸ Λεσκοβίκι, ὅπως καὶ στὴν Κολώνια, στὴν δὲ κοιλάδα τοῦ ἄνω Δεβόλη ὑπῆρχε ἀρχαῖος συνοικισμός.

Ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω, τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ πού ἀναφέραμε, φαίνεται ὀλοκάθαρα, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἦταν ἑλληνικὴ περιοχὴ.

Ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀρχαίους χρόνους ἀποτελοῦσε ἐνιαῖο γεωγραφικὸ σύνολο μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, ὅπως ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι γεωγράφοι παραδέχονται. Στὸς τελευταίους μάλιστα ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ αὐτὴ ἡ Ἰλλυρία (σημερινὴ Ἀλβανία) εἶχε ὀνομασθῆ «Νέα Ἡπειρος» σὲ διάκρισι ἀπὸ τὴν παλαιά.

Καὶ οἱ Τούρκοι ἀναγνώριζαν σὰν Ἡπειρο ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ, πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο ὡς τὸν ποταμὸ Σκούμπη, καὶ τὴν εἶχαν διαιρέσει σὲ τρία τμήματα: τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Δελβίνου καὶ τοῦ Αὐλῶνος. Αὐτὰ τὰ τμήματα τροποποιήθηκαν διοικητικὰ γύρω στὸ 1850 σὲ τέσσαρα τοπαρχιακὰ τμήματα μὲ ἔδρα τοῦ Σατράπου τὰ Γιάννενα (Βιλαέτι Ἰωαννίνων),

Στὰ βόρεια τῆς Ἡπείρου κατοικοῦσαν στὴν ἀρχαιότητα οἱ Ἰλλυριοὶ σὲ δικά τους συγκροτημένα βασίλεια, πού τὰ ὄριά τους ποίκιλλαν στὴ διάρκεια τοῦ χρόνου καὶ μᾶς εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα, ὅπως γράφει καὶ ὁ Lènéque.

β) Ὀλίγα γιὰ τὴ σημερινὴ Ἀλβανία

Ὁ Λαὸς πού κατοικεῖ τὴ μικρὴ χώρα, πού λέγεται «Ἀλβανία» καὶ πού ἀπ' αὐτὴ φέρει τὸ ὄνομά του, εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὸν 11ον μ.Χ. αἰῶνα καί, σύμφωνα μὲ βυζαντινὲς πηγές τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, Ἀλβανὸν ἢ Ἀρβανὸν ἦταν τὸ ὄνομα μιᾶς ὄρεινῆς περιοχῆς ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Μάτι καὶ Δεβόλη καί, ἀπὸ ἐκεῖ, ἐμφανίσθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ ἀλβανικὲς φάρες, οἱ ὁποῖες εἴτε πιεζόμενες ἀπὸ Σλαῦους ἢ γιὰ νὰ βροῦν ἄλλους πόρους ζωῆς κατέβαιναν στὰ νοτιώτερα καί, πολλὲς ἀπ' αὐτές, ἐφθασαν καὶ ὡς τὰ νότια τῆς Ἑλλάδος. Τὶς ἀλβανικὲς λοιπὸν αὐτὲς φάρες δὲν μποροῦμε νὰ τὶς ὀνομάσουμε ἔθνος Ἀλβανικόν, ἀμφισβητεῖται δὲ ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἀλβανοὶ κατάγονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἰλλυριοὺς.

Ἡ ὀνομασία «Νότιος Ἀλβανία», πού ἀπέδωκαν, οὐδεμία ἔχει ἱστορικὴ βάση, ἀλλ' εἶναι ἀπλὸ πολιτικὸ κατασκευάσμα πού ἔχει ἐφευρεθῆ καὶ χρησιμοποιεῖται μὲ ἀρκετὴ τέχνη γιὰ ἐπιδιώξει ὀρισμένης πολιτικῆς.

γ) Ἡ Βόρειος Ἡπειρος στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας

Τὸ βόρειο αὐτὸ τμήμα τῆς Ἡπείρου εἶχε στὰ μεταγενέστερα χρόνια τὴν ἴδια τύχη, πού εἶχε καὶ τὸ νότιο τμήμα τῆς Ἡπείρου. Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, εἶχε περιέλθει στοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀργότερον ἦταν κι' αὐτὸ μιὰ ἀπὸ τὶς περιοχὲς τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Κάτω ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους, ἀπόκτησαν καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Βορείου Ἡπείρου τόσο ἐθνικὸ σφρίγος, ὥστε μπόρεσαν ὄχι μόνο ν' ἀντισταθοῦν νικηφόρα στὴν ἐξάπλωσι τῶν καινούργιων στοιχείων καὶ νὰ μὴν ὑποκύψουν, ἀλλ' ἀντίθετα ν' ἀφομοιώσουν τὰ στοιχεῖα αὐτά.

Δὲν ἀπέφυγε βέβαια καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος τὴν κατάκτησι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ πὺν πραγματοποιήθηκε πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτησι τῶν Ἰωαννίνων, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὸ 1430.

Τὸ 1913 πὺν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐλευθέρωσε τὴ Νότιο Ἡπειρο ἔδωσε τὴν ἐλευθερία καὶ στὴ Βόρειο. Ὁ ἥλιος ὅμως τῆς ἐλευθερίας δὲν ἔλαμψε γιὰ πολὺ στὴν κατατρεγμένη αὐτὴ ἑλληνικὴ γωνιά. Ξένα συμφέροντα δημιούργησαν τότε τὸ λεγόμενον «Ἀλβανικὸ Κράτος», πὺν κρατᾷ ἀκόμα δέσμιον τὸν πληθυσμὸ τῆς τυραννισμένης αὐτῆς περιοχῆς, ἀφοῦ ξερρίζωσε ὅ,τι μπόρεσε Ἑλληνικό.

Οἱ καινούργιοι δυνάστες, μικροὶ αὐτοὶ ἀλλὰ ἰσχυροὶ οἱ ἀφέντες τους, δὲν ἀφῆκαν τίποτε ὄρθιο στὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια. Δὲν εἶναι βέβαιο πόσοι Ἑλληνες ἀπόμειναν ἀκόμα ἔπειτα ἀπὸ τοὺς διωγμούς, τὶς πιέσεις καὶ τὸν ἐξολοθρεμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Θὰ δώσουμε ὅμως πὺν κάτω στοιχεῖα γιὰ τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ, πὺν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, δηλαδὴ πρὶν ἀποχωρήσουν οἱ Τούρκοι.

Ὁ νικηφόρος ἑλληνικὸς στρατὸς σταμάτησε τὴν προέλασί του τὸ 1913, γιὰ νὰ μὴ θιγῇ ἡ ὑπερβολικὴ εὐαισθησία τῆς Ἰταλίας στὸ ζήτημα τοῦ Αὐλῶνος καὶ γιὰ ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι δὲν ὑπῆρχε κατακτητικὸς σκοπός. Περιορίσθηκεν ἔτσι ἡ κατάληψη ἐδαφῶν (τῆς Βορείου Ἡπείρου) μόνον στὶς περιοχὰς ὅπου κυριαρχοῦσε τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν κατέλαβε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὸν Αὐλῶνα, τὸ Μπεράτι καὶ λοιπὰς περιοχὰς, ὅπου ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἔφθανε τὰ 89184 ἄτομα καὶ διατηροῦσε 84 ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ 2900 μαθητὰς, δύο ἐπισκοπὰς, 151 ἐκκλησίαις καὶ 8 μονὰς.

δ) Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς στὸ διεκδικούμενον τμῆμα

Στὰ ἐδάφη τοῦ βορείου τμήματος τῆς Ἡπείρου, πὺν κατέλαβε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἦταν μόνον ἠθικὴ, ἦταν συνάμα καὶ ἀριθμητικὴ. Καὶ ἂν διαφέρουν πὺν οἱ γενόμενες κάθε φορὰ στατιστικὰς, ποτὲ δὲν κατώρθωσαν νὰ παραγνωρίσουν τὴν δύναμι τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Κι' αὐτὰς ἀκόμα οἱ Τουρκικὰς Ἀρχὰς, πὺν πάντοτε ἤθελαν νὰ παρουσιάσουν μειωμένο τὸν Χριστιανικὸ πληθυσμὸ, ἀποδεικνύουν, ὅτι οὗτος ὑπερτεροῦσε πανταχοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐπίσημη στατιστικὴ τοῦ 1900, τὴν ὁποία ἀναγράφει ὁ Baldacci (Bolletino della Jocieta geografica 1900) ὑπάρχουν:

Στὸ σαντζάκιο Ἀργυροκάστρου ἦτοι σ' ὀλόκληρη σχεδὸν τὴ Β. Ἡπειρο ἐκτὸς τῆς Κορυτσᾶς.

Χριστιανοὶ μὲν 72.389 Τούρκοι δὲ 66.374.

Εὐγλωττη εἶναι ἡ ἐξῆς ἐπίσημη στατιστικὴ, πὺν ἐμφανίζει τοὺς ἐκλογεῖς τοῦ σαντζακίου Ἀργυροκάστρου στὸ 1908 ἦτοι:

Χριστιανοὶ 41.584 Μουσουλμάνοι 34.540

καὶ τοῦτο παρὰ τὸ συμφέρον τῆς τουρκικῆς διοικήσεως νὰ παρουσιάσῃ οὐσιωδῶς μειωμένο τὸν χριστιανικὸ πληθυσμὸ, δηλαδὴ τοὺς ἐκλογεῖς, γιὰ νὰ μειώσῃ ἔτσι τὶς βουλευτικὰς ἔδρες.

Ἀποκλείστηκαν ἀκόμα ἀπὸ τὴ στατιστικὴ αὐτὴ ὅσοι ἦταν στὸ ἐξωτερικό, πὺν ἦταν πάμπολλοι.

Ἄλλη στατιστικὴ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ τῆς Ligue Internationale pour la défense du Droit des Peuples No 3, 1913 Paris σελ. 174—175 καὶ πὺν καταρτίστηκε ἀπὸ τὸν D' Arpère, διπλωματοῦχο τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων.

Σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα τῆς στατιστικῆς αὐτῆς, οἱ ἀριθμοὶ πὺν παρατίθενται γιὰ τὶς περιοχὰς πὺν διεκδικεῖ ἡ Ἑλλάς, εἶναι «ἠλεγμένοι ἀπὸ τὰ ἔγ-

γραφα τῶν προξενείων μιᾶς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως στὴν Τουρκία» — «Controlès d' après documents des consulats d' une Puissance Européenne en Turquie» ἦτοι:

Σαντζάκιο Ἀργυροκάστρου: Ἕλληνες 66.250, Ἀλβανοὶ 51.610, διάφοροι Τούρκοι Ἑβραῖοι 7.000.

Σαντζάκιο Κορυτσᾶς: Ἕλληνες 62.250 (1) Ἀλβανοὶ 37.000 (2).

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν στατιστικὴ αὐτὴ ὑπῆρχαν στὴ Βόρειο Ἡπειρο:

Ἕλληνες 128.500—Μουσουλμάνοι καὶ διάφοροι 88.610.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἐπίσημες αὐτὲς στατιστικὲς εἶναι καὶ ἡ στατιστικὴ ποὺ ἔγινε ὀλίγο πρὶν ἀπὸ τὸ βαλκανικὸ πόλεμο καὶ ποὺ στηρίζεται σὲ δεδομένα τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, περιλαμβάνει δὲ ἀκριβῶς τὴν Βόρειο Ἡπειρο ἦτοι:

Ἕλληνες 129.384 Μουσουλμάνοι 105.577 σύνολο 234.991.

Καὶ στὴν τελευταία ὅμως αὐτὴ στατιστικὴ ὑπάρχει ἡ τάσις τῶν Τούρκων νὰ ἐμφανίζεται μειωμένη ἢ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία παραλείφθηκαν οἱ Βορειοηπειρῶτες Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Αὐτὲς οἱ αἰτίες ὑποβιβάζουν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τούλάχιστο κατὰ 15.000, ποὺ πρέπει νὰ προστεθοῦν στοὺς πρὸ πάνω ἀριθμοὺς.

Στὸ σύνολο εἶναι φανερὴ ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων, πού, σύμφωνα μὲ τὴ στατιστικὴ, ὑπερβαίνουν τοὺς Μουσουλμάνους φαινομενικὰ κατὰ 24.000 περίπου, πραγματικὰ δὲ κατὰ 40.000.

ε) Πνευματικὴ κατάστασις

Σύμφωνα μὲ ἀκριβέστατη στατιστικὴ, ποὺ εἶχε καταρτισθῆ ὀλίγο πρὶν ἐκσπάση ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ ὁποία παρουσιάζει πολὺ μικρὴ διαφορὰ μὲ τὴν ἀναφερόμενη τοῦ Amadore — Virgili στὸ βιβλίον του «La question Rume-liota 1908), ὑπῆρχαν:

Στὴν περιφέρεια	Κολώνιας	Ἑλλ. Σχολεῖα	23,	μαθηταὶ	2.050,	διδ)λοι	33
»	Λεσκοβικίου	»	»	22	»	640	» 23
»	Πρεμετῆς	»	»	37	»	1.200	» 41
»	Τεπελενίου	»	»	26	»	1.210	» 33
»	Ἀργυροκάστρου	»	»	87	»	4.365	» 101
»	Πωγωνίου	»	»	20	»	800	» 15
»	Χειμάρρας	»	»	13	»	965	» 21
»	Δελβίνου	»	»	70	»	3.020	» 82
»	Κορυτσᾶς	»	»	65	»	5.825	» 92

Ἑλλ. Σχολεῖα 363 μαθηταὶ 20.075 δ)λοι 441

Ἄς μὴ ξεχνοῦμε, ὅτι ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα λειτουργοῦσαν ἑλληνικὰ σχολεῖα στὸ Ἀργυροκάστρο καὶ στὴ Μοσχόπολι καὶ ἀπὸ τὸν 18ο στὴν Κορυτσᾶ καὶ ἀπὸ τὶς πολιτεῖες αὐτὲς πολλοὶ εἶναι οἱ γνωστοὶ Ἕλληνες ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι στὸν 18ο αἰῶνα.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία στὴ Βόρειο Ἡπειρο, οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀπὸ ἓνα τούρκικο σχολεῖο καὶ τοῦτο στοιχειῶδες, στὸ Ἀργυροκάστρο, Δελβίνο, Λεσκοβίκι καὶ Κορυτσᾶ.

Σπουδαιότατο ρόλο ἔπαιξαν οἱ ἐκκλησίαι ὄχι μόνο στὴν ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ

1. Ἕλληνες μὲ Ἑλληνόβλαχους.

2. Στὸν ἀριθμὸ αὐτὸ περιλαμβάνονται καὶ διάφοροι ἄλλοι (Τούρκοι, Ἑβραῖοι).

καὶ στὴν τόνωσι τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένου ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Ἔτσι ὑπῆρχαν στὴ Βόρειο Ἡπειρο 386 ἐκκλησίες καὶ 338 ἱερεῖς. Πάρα πολλές ἦταν ἐπίσης καὶ οἱ μονές.

Ὅσο γιὰ τὸ ἐμπόριο, τὰ 9/10 περίπου ἦταν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

στ) Εὐεργέτες

Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργετῶν, ποὺ ἐξέθρεψε ἡ Βορειοηπειρωτικὴ γῆ, θ' ἀναφέρουμε ἐκείνους ποὺ εὐεργέτησαν ὄχι μόνο τὴν πατρίδα τους Βόρειο Ἡπειρο ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρο τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος καὶ εἶναι γνωστοὶ στὸ Πανελλήνιο σὰν «Ἐθνικοὶ εὐεργέτες».

Ἀπὸ τὸ Λάμποβο κατάγονται οἱ μεγάλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ εὐεργέτες ἐξάδελφοι Εὐαγγέλης καὶ Κωνσταντῖνος Ζάππας.

Ἀπὸ τὸ Κεστοράτι κατάγεται ὁ Χριστάκης Ζωγράφος.

Ἀπὸ τὴ Χοταχόβα τῆς Πρεμετῆς ὁ Ἀπόστολος Ἀρσάκης.

Ἀπὸ τὴν Κορυτσᾶ ὁ Ἰωάννης Μπάγκας καὶ

Ἀπὸ τὴν Μοσχόπολι ὁ Γεώργιος Σίνας καὶ ὁ γυιὸς του Σίμων, ποὺ τιμήθηκαν καὶ μὲ τὸν τίτλο τοῦ Βαρόνου.

Σύμπτωσις ἦταν, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ γεννήθηκαν σὲ ἀλβανόφωνες ἢ δίγλωσσες περιφέρειες καὶ ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ποῖο ἦταν τὸ φρόνημα τῶν Ἡπειρωτῶν, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὶς περιφέρειες αὐτές, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ μιλοῦσαν τὴν Ἀλβανικὴ, ἐκλαμβάνονταν σὰν Ἀλβανοὶ τὸ αἶσθημα, ἐνῶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἦταν οἱ μεγαλύτεροι Ἕλληνες.

Ἐπειδὴ πρὸ πάνω ἀναφέρουμε, ὅτι οἱ Σίνα εἶχαν πατρίδα τὴν Μοσχόπολι, θὰ ποῦμε λίγα γι' αὐτὴν τὴν πόλι, ποὺ δὲν ὑπάρχει τώρα. Ἡ Μοσχόπολις ἦταν μιὰ πόλις, ποὺ ἀριθμοῦσε περίπου 50.000 κατοίκους καὶ καταστράφηκε τὸ 1769 ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς, γιατί εἶχαν φθονήσει τὸν πλοῦτο της καὶ τὴν εὐημερία της. Καὶ ἦταν σχεδὸν ὅλοι της οἱ κάτοικοι Ἕλληνες, γιατί ἂν δὲν ἦταν, δὲν θὰ τὴν κατάστρεφαν οἱ Ἀλβανοί. Τὴν Μοσχόπολι, ποὺ ἦταν στίς ἡμέρες τῆς δόξας της ἓνα μεγάλο ἑλληνικὸ πνευματικὸ κέντρο, τὴν διαδέχθηκε τὸν 19ο αἰῶνα ἡ Κορυτσᾶ, ποὺ κι' αὐτὴ ἔγινε κέντρο ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἀνθήσεως μὲ πλήρες μάλιστα Ἑλληνικὸ Γυμνάσιο.

Δὲν θὰ παραλείψουμε ὅμως ἐδῶ ν' ἀναφέρουμε, ὅτι στὴ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821 ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἔδειξε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ γνήσια ἑλληνικότητά της, προσφέροντας αἱματηρὲς θυσίες στὸ βωμὸ γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ Ἔθνους. Ἀπὸ τὴ Χειμάρρα ὡς τὴν Κορυτσᾶ, πλῆθος Βορειοηπειρωτῶν, περνώντας ἔπειτα ἀπὸ τὴν κατάπνιξι τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴν Ἡπειρο, ἀνάμεσα στίς τούρκικες στρατιές, κατέβηκαν στὴ νότιο Ἑλλάδα καὶ ἔλαβαν μέρος στὸν ἀγῶνα. Τὰ κατορθώματα πολλῶν ἀπ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἡρωϊσμοὶ τους ἔχουν καταλάβει τιμητικώτατη θέση στὴν ἱστορία τῆς ἐπανάστασεως, ὅπως ὁ Μιχ. Σπυρομηλιος μαζί μὲ τ' ἀδελφία του Ζάχο καὶ Νικόλα καὶ 250 ἄλλους Χειμαρριῶτες, ὁ Κώστα Χορμοβίτης μὲ τὸ προσωνύμιον «Λαγουμιτζῆς», ὁ Βάγγος Θωμᾶς μὲ τὰ ἀδελφία του Νίκο καὶ Πούλιο, ὁ Ἀναστ. Ἀργυροκαστρίτης, ὁ Κυριᾶκος Ἀργυροκαστρίτης, ὁ Χατζῆ Μιχάλης Νταλιάνης ἢ Ταλιανὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Καραϊσκάκης ἔλεγε: «Ἄν δὲν εἶχα τὸν Χατζῆ Μιχάλη δὲν κατόρθωνα τίποτε...» καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ ὅσα εἶπαμε πρὸ πάνω εἶναι ὀλοφάνερη ἡ ἑλληνικότης τῆς Βορείου Ἡπέρου, κι' ἂν θελήσῃ νὰ τὴν ἀμφισβητήσῃ κανεὶς, τὸ λιγώτερο θὰ εἶναι κακόπιστος. Ἔτσι τὸ βόρειο αὐτὸ τμήμα τῆς Ἡπέρου εἶναι τόσο ἑλληνικὸ, ὅσο καὶ τὸ νότιο.

Τὸ ἐλληνικώτατο λοιπὸν αὐτὸ τμήμα τῆς Ἡπείρου, πού τρεῖς φορές ἀπὸ τὸ 1913 λευθερώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, βρίσκεται καὶ πάλι κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα καινούργιου δυνάστου, πού προσπαθεῖ νὰ ζερριζώσῃ ὅ,τι ἀπόμεινε Ἑλληνικό. Ἡ ὑποδούλωσις ἀκραιφνοῦς ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ καταπάτησις τοῦ δικαίου, στὰ χρόνια μάλιστα πού ὁ Ὄργανισμὸς τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς δικαιοσύνης, δημιούργησε ὀλόκληρο ζήτημα, τὸ λεγόμενο «Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα». Καὶ διερωτᾶται κανεὶς πῶς εἶναι δυνατὸν στὴν ἔποχὴ πού ζοῦμε νὰ ἔχη ἀκόμα ἰσχύ «τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου». Γι' αὐτὸ τὸ «Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα» θὰ γράψουμε ὀλίγα πιδὸ κάτω, πῶς δηλαδὴ δημιουργήθηκε, τὴν ἐξέλιξί του καὶ σὲ ποῖο σημεῖο βρίσκεται σήμερα.

Τὸ τμήμα λοιπὸν τῆς Ἡπείρου αὐτό, πού διεκδικοῦμε καὶ εἶναι γνωστὸν ὡς «Βόρειος Ἡπειρος», ὁρίζεται στὸ νότο ἀπὸ τὴ γραμμὴ τῆς συνθήκης τῆς Φλωρεντίας καὶ στὸ βορρᾶ ἀπὸ τὴ γραμμὴ πού χάραξε ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ὅταν τὸ κατέλαβε τὸ 1913. Τὸ βόρειο αὐτὸ τμήμα εἶναι ἀναπόσπαστο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἡπειρον. Αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ μορφολογία ἀκόμα τοῦ ἐδάφους. Ὅλες οἱ ὄρεινές διακλαδώσεις εἶναι συνέχεια τῶν ὄρέων ὅλης τῆς Ἡπείρου, ἡ δὲ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότο κατεύθυνσις τοῦ ὄρεινοῦ σκελετοῦ διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Δρύνου καὶ τοῦ ἄνω Ἀώου σχηματίζει τὶς μόνες πύλες τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες εὐκόλα μποροῦσε κανεὶς νὰ εἰσέλθῃ σ' αὐτὴν καὶ στοὺς ἀρχαιότατους ἀκόμα χρόνους, συνέβηκε ἄλλωστε καὶ τελευταῖα.

Μ Ε Ρ Ο Σ Β'

Σύντομη ἐπισκόπησις τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Βορείου Ἡπείρου γιὰ τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια καὶ τὸ «Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα»

Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912—1913 τερατίστηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ πλευρὰ μὲ τὴν κατάληψιν τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Βορείου Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 17 Μαΐου 1913, πού μὲ τὸ ἄρθρο 3 ἀνέθετε τὴν φροντίδα τῆς διαχαράξεως τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας εἰς τὰς ἕξ Μεγάλας Δυνάμεις. Κάτω ἀπὸ τὴν πίεσιν ὅμως τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς τότε Αὐстро-Οὐγγαρίας, παρέβλεψαν κάθε δίκαιο καὶ ἀποφάσισαν, τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1913 διὰ τῆς πρεσβευτικῆς Διασκέψεως τοῦ Λονδίνου, τὴν παραχώρησιν τῆς Κορυτσᾶς στὴν Ἀλβανία. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν περιφέρειαν Ἀργυροκάστρου, ἀνάθεσε τὴν χάραξιν τῶν συνόρων σὲ εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἐρεῦνης μὲ τὴν ὑποχρέωσιν αὐτῆς νὰ λάβῃ ὡς μοναδικὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως τὴν ὀμιλούμενην στὰ σπίτια γλώσσα καὶ νὰ μὴ δεχθῆ καμμιά πρότασιν γιὰ Δημοψήφισμα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ κατέληξε, ὅπως εἶναι γνωστὸν, στὸ πρωτόκολλο τῆς Φλωρεντίας τῆς 17 Δεκεμβρίου 1913, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ ἡ περιφέρεια Ἀργυροκάστρου ἀποσπάσθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἔτσι τὰ συμφέροντα τῶν δύο τότε Μεγάλων Δυνάμεων κατίσχυσαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς διεθνοῦς ἠθικῆς.

Συνέπεια τῆς κακόηθης αὐτῆς ἀποφάσεως ἦταν ἡ ἐπανάστασις τῆς 17 Φεβρουαρίου 1914 μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κηρυχθῆ ἡ περιοχὴ τῆς Βορείου Ἡπείρου Ἀυτόνομος Πολιτεία καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τ' ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη.

Ἡ νικηφόρος ἐπανάστασις ὑποχρέωσε τὴν Ἀλβανίαν νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀυτονόμου Ἡπείρου, πού, ἀφοῦ πιέσθη ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν

Κυβέρνησι, ὑπόγραψε τὸ πρωτόκολλο τῆς 17 Μαΐου 1914 μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζονταν ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρας τῶν ἐπαρχιῶν Κορυτσᾶς καὶ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐξασφάλιζαν ἐντὸς τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους χωριστὴ ζωὴ μὲ ἰδία Διοίκησι καὶ μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐθνικὴ τους συνείδησις, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μὲ τὴν διασφάλισι καὶ ἐγγύησι τῶν ἑξ Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἡ ἔκρηξις ὁμως τοῦ Α΄ Παγκοσμίου πολέμου δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ πιὸ πάνω πρωτοκόλλου καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλάς, μὲ τὴν ἐντολὴ τῶν Δυνάμεων τῆς τότε «Ἀντάντ» καὶ μὲ τὴν συγκατάθεσι τῆς Ἰταλίας, ἐπανῆλθε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 στὴν Βόρειο Ἡπειρο, ἡ δὲ Ἰταλία ἐγκαταστάθηκε στὸν Αὐλῶνα.

Μὲ τὴν προσχώρησι τῆς Ἰταλίας στὴν πολεμικὴ παράταξι τῶν Συμμάχων, ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο τὴν 26 Ἀπριλίου 1915 ἡ συμφωνία Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας, μὲ τὴν ὁποία ἀναγνωρίσθησαν τὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος στὴ Βόρειο Ἡπειρο, ἐνῶ στὴν Ἰταλία παραχωρήθηκε κατὰ πλήρη κυριαρχία ὁ Αὐλῶν μὲ τὴν νησίδα Σάσσωνα καὶ μικρὴ ἐνδοχώρα καὶ μὲ μικρὴ ἀναγνώρισι δικαιώματος νὰ διευθύνῃ τις ἐξωτερικὰς σχέσεις τῆς Ἀλβανίας, ἐφ' ὅσον θὰ ἀποφασίζοταν τελικὰ νὰ συσταθῇ μικρὸ Ἀλβανικὸ Κράτος.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1916 ἡ Ἰταλία, πού ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τις ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίαις τῆς Ἑλλάδος, ἐπέκτεινε τὴν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῆς στὴν περιφέρεια Ἀργυροκάστρου καὶ ἀργότερα καὶ ὡς τὰ Ἰωάννινα ἀκόμα, τὰ δὲ Γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβαν τὴν περιφέρεια Κορυτσᾶς.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 οἱ Ἰταλοὶ τοῦ Ἀργυροκάστρου κήρυξαν τὴν Ἀλβανικὴ ἀνεξαρτησίαν μὲ τὴν Ἰταλικὴν προστασίαν καὶ οἱ Γάλλοι τῆς Κορυτσᾶς μὲ τὴ σειρά τους τὴν Ἀλβανικὴ Δημοκρατίαν.

Μὲ τὸ τέλος τοῦ Α΄ Παγκοσμίου πολέμου (Ὀκτώβριος 1918) ἀναγνωρίσθησαν καὶ πάλι τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ καθιερώθηκαν πανηγυρικὰ.

Ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ ἀντιπροσωπεία, ὅπως ἡ ἐκθεσίς της ἀπὸ 1 Μαρτίου 1919, δήλωσαν ἀπερίφραστα τὴν καταδίκη τοῦ κριτηρίου τῆς γλώσσης καὶ τοῦ θλιβεροῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας.

Τὴν 29 Ἰουλίου 1919, μὲ τὴ συμφωνία Τιτόνι—Βενιζέλου, υἱοθετήθηκε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, πού εἶχε καθορισθῆ ἀπὸ τὴν Βρετανικὴ καὶ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία καὶ τὴν ὁποία διεκδικοῦμε. Τὴν 13 Ἰανουαρίου 1920 τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιον τῶν Συμμάχων δέχτηκε ἀπόλυτα τις ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ἀπόφασις πού κοινοποιήθηκε τὴν ἐπομένην στὴ Γιουγκοσλαβία μὲ τὴ μνεία, ὅτι τὰ νότια σύνορα τῆς Ἀλβανίας θὰ εἶναι ἡ γραμμὴ, πού προτάθηκε ἀπὸ τὴν Βρετανικὴ καὶ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὑποθέσεων. Σ' αὐτὰς τις ἀπόψεις προσεχώρησε καὶ ὁ τότε Πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον, ὅπως οἱ σχετικὰς διακοινώσεις του ἀπὸ 10 καὶ 25 Φεβρουαρίου 1920.

Ὡς ὅτου ἐφαρμοσθοῦν οἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῶν Συμμάχων, ὑπογράφηκε στὴν Καπιστίτσα τὴν 15 Μαΐου 1920 προσωρινὴ συμφωνία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν μὲ τὴν ὁποία ἡ Ἑλλάς δέχτηκε νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν Κορυτσᾶ μετὰ τὴν ἐκκένωσί της ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἀνέλαβαν ὑποχρεώσεις γιὰ τὸ ντόπιον Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ὡς ὅτου ἡ Ἑλλάς θὰ ἀσκούσῃ τὸ δικαίωμά της ἀπὸ τις διεθνεῖς ἀποφάσεις.

Τὴν 17 Μαΐου 1920 συμπληρώθηκαν ὅλες οἱ πιὸ πάνω ἀποφάσεις καὶ μὲ τὸ ψήφισμα τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας μὲ τὸ ὁποῖο ἡ Βόρειος Ἡπειρος, συμπεριλαμβανομένης τῆς Κορυτσᾶς, τὰ Δωδεκάνησα καὶ ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅπου ὑπερίσχυε ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἔπρεπε νὰ παραχωρηθοῦν

ἀπὸ τὴν Διάσκεψι τῆς Εἰρήνης στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐνσωματωθῶν στὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο.

Ἡ Ἰταλία, ποὺ ἐκμεταλλεύθηκε τὴν ἀπασχόλησι τῆς Ἑλλάδος στὴ Μ. Ἀσία καὶ τὰ γνωστὰ γεγονότα, πέτυχε παρὰ πᾶσα διεθνῆ τάξι τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ θέματος γιὰ τὰ καθορισθέντα, ἤδη ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιο τῶν Συμμάχων, σύνορα ἐνώπιον τῆς πρεσβευτικῆς διασκέψεως τῶν Παρισίων, καὶ τὴν 9 Νοεμβρίου 1921, ἡ διάσκεψις αὐτή, χωρὶς καμμιά ἀρμοδιότητα, ἐπιλήφθηκε τοῦ θέματος, ποὺ εἶχε ἤδη λυθῆ καί, παρὰ τὶς διαμαρτυρίες καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ Ἑλληνοσυνέδρου ἀντιπροσώπου, ἐπανελάβε τὸ ἔγκλημα τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας καὶ καθώρισε γιὰ σύνορα αὐτὰ ποὺ εἶχαν χαραχθῆ ἄλλοτε μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ πρωτόκολλο.

Τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1921 ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀλβανίας στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν εἶχε καταθέσει δήλωσι, ὅτι ἡ Ἀλβανία ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωσι νὰ σεβασθῆ τὰ θρησκευτικὰ δικαιώματα ὅπως καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὴν παιδεία τοῦ πληθυσμοῦ, ὅπως ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι ἄρχισαν ἀμέσως πιέσεις γιὰ τὸν ἐξολοθρεμὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου, δὲν τήρησαν ὅσα εἶχαν ὑποσχεθῆ. Τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο ἀναγκάσθηκε νὰ προσφύγῃ στὸ Δικαστήριον τῆς Χάγης καὶ μὲ τὴν γνωμοδότησι τούτου τῆς 6 Ἀπριλίου 1935 δικαιώθηκε πανηγυρικὰ καὶ μπόρεσε ἔτσι νὰ ζήσει ὡς τὴν 7 Ἀπριλίου 1939, ὅταν οἱ Ἰταλοὶ μὲ τὴν πρόσκλησι τῶν Ἀλβανῶν προυχόντων κατέλαβαν τὴν Ἀλβανία ὑπὸ Βασιλέα τῆς Ἀλβανίας τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ. Ἡ Ἰταλία δημιούργησε ἔτσι προσωπικὴ ἔνωσι μὲ τὴν Ἀλβανία, ὅχι πραγματικὴ, καὶ δὲν ἔπαυσε ἡ Ἀλβανία ν' ἀποτελῆ Κράτος κυρίαρχο καὶ ἀνεξάρτητο, ὅπως ἐπίσημα διαδήλωσε ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Μουσταφᾶ Κρούγια σὲ λόγῳ τοῦ τῆς 16 Μαρτίου 1940.

Ἡ Ἀλβανία σὰν κυρίαρχο Κράτος καὶ Σύμμαχο τῆς Ἰταλίας ἐξέδωκε τὴν 10 Ἰουλίου 1940 Βασιλικὸν Διάταγμα ὑπ' ἀριθ. 194, ποὺ κυρώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀλβανικὴν Βουλὴν, ὅπως ὁ Νόμος 319 τοῦ Ἰουλίου 1940, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ 10 ἄρθρο ἀναφέρει: «Τὸ Ἀλβανικὸ Βασίλειο ἀναγνωρίζεται, ὅτι βρίσκεται σὲ πόλεμον μὲ τὰ Κράτη ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα τὸ Βασίλειον τῆς Ἰταλίας θὰ βρεθῆ σὲ πόλεμον».

Ἔτσι, τὴν ἴδια ἡμέρα, ποὺ ἡ Ἰταλία κήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Συμμάχων καὶ τῆς Ἑλλάδος, κήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον ὅλων αὐτῶν καὶ ἡ Ἀλβανία καὶ μετέσχε ἐνεργὰ στὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσι τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940 μὲ 14 τάγματα καὶ λοιπὰς δυνάμεις καὶ ἐξυμνήθηκε γι' αὐτὸ ἀπὸ Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς. Ἡ Ἑλλὰς ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ ἔθεσε ὑπὸ μεσεγγύησι τὶς Ἀλβανικὰς περιουσίας, τὸ ἴδιο δὲ ἔκανε καὶ ἡ Ἀλβανία γιὰ τὶς ἐλληνικὰς.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1941, ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴν δύναμι τῶν πραγμάτων ὑποχώρησε καὶ ἐγκατέλειπε γιὰ τρίτη φορὰ τὰ ἐδάφη τῆς Βορείου Ἡπείρου, ποὺ ἀνακατέλαβε, «νικήτρια!!» πλέον ἡ Ἀλβανία μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν καὶ μὲ τὴν ἰδιότητά της αὐτὴ ζήτησε καὶ ἔλαβε ἀπὸ τὴν Κατοχικὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησι πολεμικὰς ἀποζημιώσεις. Ἡ Ἀλβανία, βρῆκε πλέον πρόσφορον ἔδαφος γιὰ ἐκτελέσεις, δηώσεις καὶ λεηλασίες εἰς βάρος τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου, εἶχε δὲ ἐπιδιώξει καὶ τὴν ἐνσωμάτωσι τῆς Θεσπρωτίας, ὅπου ἀνώτατος πολιτικὸς διοικητὴς εἶχε διορισθεῖ ὁ πολὺς Τζεμάλ Ντῖνο.

Τὴν Ἰούνιον 1942, ἡ ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ποὺ ἦταν στὴν Αἴγυπτον, μὲ ὑπόμνημά της ζήτησε τὴν ἀπόδοσι τῆς Βορείου Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα. Ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μεγ. Βρετανίας δήλωσε ἐπίσημα τὴν 17 Δεκεμβρίου 1942, ὅτι «ἡ Κυβέρνησις τῆς Α.Μ. θεωρεῖ τὸ ζήτημα τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων σὰν μιὰ ὑπόθεσι, ποὺ θὰ ἐξετασθῆ μετὰ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν διάσκεψιν

τῆς εἰρήνης». Ἡ δήλωσις αὐτὴ υἰοθετήθηκε καὶ ἀπὸ τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπὸ τὴ Ρωσία.

Δὲν θὰ παραλείψουμε ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ, ὅτι μὲ τὴν νίκη τῶν Συμμάχων θέλησε νὰ ἐμφανίσῃ ἡ Ἀλβανία σὰν δική της ἀντίστασι τὴν ἀντίστασι τῶν Βορειοηπειρωτῶν, ἀλλὰ τὴν ἀνυπαρξία τῆς Ἀλβανικῆς ἀντιστάσεως μαρτυροῦν πάρα πολλοὶ ξένοι, ὅπως καὶ ὁ Μάγιος Κέϋ κ.λ.π., ὁ δὲ Rassel—Hill στὸ φύλλο τῆς 30 Ἰουλίου 1944 τῆς «New York Herald Tribune» γράφει, ὅτι «ἡ δύναμις τῶν ἀνταρτῶν περιορίσθηκε μέχρι τῆς στιγμῆς στὸ νότιο ἥμισυ τῆς Ἀλβανίας (Βόρειος Ἡπειρος). Στὰ βόρεια τοῦ ποταμοῦ Σκούμπε οὐδεμία ἀντίστασις σημειώθηκε ἐναντίον τῶν Γερμανῶν».

Ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπανῆλθε ἀπὸ τὸ Ἐξωτερικὸ τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1944 διακήρυξε, ὅτι ἡ Βόρειος Ἡπειρος εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ ἡ Συνταγματικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων σαφῶς διετύπωσε στὸ ὑπόμνημά της (Ἰούνιος 1945) τὴν ἀνάγκη νὰ καταληφθῇ ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα.

Μὲ τὴ βοήθεια ὅμως, στὴν Ἀλβανία, τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος, δημιουργήθηκε ἄλλη κατάστασις στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Σ' αὐτὸ συνέβαλε καὶ τὸ Δεκεμβριανὸ κίνημα, ἀποτέλεσμα δὲ καὶ τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς ἦταν νὰ συνεχισθῇ ἡ θλιβερὴ κατάστασις στὴ Βόρειο Ἡπειρο.

Ἡ Διάσκεψις τοῦ Πότσδαμ τῆς 20 Ἰουλίου 1945 ἀνάθεσε στὸ Συμβούλιο τῶν ὑπουργῶν τῶν πέντε Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὴν ἐξέτασι θεμάτων σὰν τὸ Βορειοηπειρωτικὸ, πού ἦταν συναφὲς μὲ τὴ συνθήκη μετὰ τῆς Ἰταλίας.

Σειρὰ ἀπὸ ὑπομνήματα τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων κατὰ Ἰανουάριον, Φεβρουάριον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1946, ἔθεταν σαφῶς τὸ θέμα τῆς Βορείου Ἡπείρου ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν, ἐνῶ παράλληλα τὴν 26 Μαρτίου 1946 ἡ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας ἐνέκρινε ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖο «ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία πιστεύει, ὅτι ἡ Δωδεκάνησος καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος πρέπει ν' ἀποδοθοῦν στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν προσεχῆ διάσκεψιν τῆς Εἰρήνης».

Τὴν 15 Μαΐου 1946, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μεγ. Βρετανίας Μπέβιν εἶχε δηλώσει ἐνώπιον τῶν συναδέλφων του σὲ ἐπίσημον Συνέδριον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν, ὅτι ὑπεβλήθησαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι αἱ ἀξιώσεις της γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο, τὶς ὁποῖες τὸ Συμβούλιον ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ. Οὐδεὶς ὑπουργὸς ἀμφισβήτησε τότε τὴν ὕπαρξιν τοῦ θέματος, ὅσο καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου, αἱ δὲ ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Μολότωφ εἶχαν σὰν περιεχόμενον, ὅτι δὲν ἦταν σκόπιμον νὰ εὐρυνθοῦν τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ ἀντέτεινε ὁ Μπέβιν, ὅστις καὶ ἐπανέλαβε τὴν πρότασίν του καὶ πρόσθεσε, ὅτι θὰ ἤγειρε ὁ ἴδιος τὸ θέμα τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων ἐπὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου σὲ ἄλλη συνεδρίασι τοῦ Συμβουλίου.

Τὴν 29 Ἰουλίου 1946 ἄρχιζε τὶς ἐργασίες της στὸ Παρίσι ἡ διάσκεψις τῶν 21 Ἐθνῶν, ἐνῶ τὴν ἴδια ἡμέρα ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία ἐνέκρινε τὸ ψήφισμα τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων γιὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Δωδεκανήσου καὶ Βορείου Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα.

Τὴν 30 Αὐγούστου 1946, ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα ζήτησε τὴν ἐγγραφὴ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ θέματος στὴν ἡμερησία διάταξιν, τὸ ὁποῖο καὶ ἐγένετο, ἀφειδίσεως τῆς συζητήσεώς του σὲ ἐπόμενη συνεδρία.

Ἐντελῶς ὅμως αἰφνιδιαστικά, τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1946, ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα βρέθηκε πρὸ προτάσεως τῆς Γιουγκοσλαβικῆς ἀντιπροσωπεῖας περὶ συζητήσεως, ἔνεκα δὲ διατυπωθείσης παρακλήσεως ὅπως αὕτη διευκολύνει τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως καὶ ἐπαναφέρει τὸ θέμα στὸ Συμβούλιον τῶν Ὑπουργῶν

τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖο εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο ἀρμοδιότητα, καὶ ἔπειτα ἀπὸ σαφῆ δήλωσι τοῦ κ. Μολότωφ, ὅτι «ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ φέρῃ τὸ θέμα τοῦτο ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν», ἀπέσυρε τὸ θέμα καὶ ἐπανεφέρε τὴν ὑπόθεσι ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Ὑπουργῶν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1946, στὸ ὁποῖο καὶ παραμένει ἐκκρεμὲς, ἀναμένον τὴν εὐνοϊκὴν λύσι του.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις μὲ δήλωσί της, ὅταν κυρώθηκε ἡ Συνθήκη μετὰ τῆς Ἰταλίας, διατήρησε τὰ δικαιώματά της ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῶν Ἑλληνο-Ἀλβανικῶν συνόρων, καὶ ὅτι τοῦτο παραμένει ἐκκρεμὲς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἴδου καὶ ἡ σχετικὴ ἀνακοίνωσις τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως, ποὺ εἶχεν ἐπιδοθῆ στὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησι τὴν 31 Νοεμβρίου 1947 καὶ ἡ ὁποία μαρτυρεῖ συμπληρωματικὰ καὶ τὸ μετὰ τῆς Ἀλβανίας ἐμπόλεμο καὶ τὴν ἐκκρεμότητα τῶν Ἑλληνο-Ἀλβανικῶν συνόρων:

«Ἡ Ἰταλικὴ Συνθήκη διακανονίζει τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργήθησαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας συνεπεία τοῦ πολέμου. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ὑπῆρξε στόχος ἀπροκλήτου ἐπιθέσεως, ποὺ ἐξαπολύθηκε ἀπὸ γειτονικὰς χῶρας, δήλωσε σαφῶς σὲ πλείστες περιστάσεις, ὅτι ἔχει ὠρισμένες διεκδικήσεις, οἱ ὁποῖες δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐξετασθοῦν ἐν συναφείᾳ μὲ τὴν Ἰταλικὴν συνθήκη, ἐφ' ὅσον δὲν ἀφοροῦσαν τὴν Ἰταλίαν. Εἶναι εὐχάριστο, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀντὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ διευθετήσῃ τὶς διεκδικήσεις αὐτὰς μὲ μονομερῆ μέτρα, εἶναι πρόθυμη ν' ἀφήσῃ αὐτὰς νὰ ἐξετασθοῦν ἐν καιρῷ ἀπὸ ἐνδεδειγμένο διεθνὲς ὄργανο».

Ὅλα τὰ προεκτεθέντα, ὅπως καὶ ἐπίσημες διεθνεῖς ἐκδηλώσεις, μᾶς δείχνουν καθαρά, ὅτι τὸ θέμα τῶν Ἑλληνο-Ἀλβανικῶν συνόρων ἐπανῆλθε ἐπὶ τάπητος ἀπὸ τὸ 1942 καὶ βρίσκεται ἐκκρεμὲς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν τεσσάρων Ὑπουργῶν. Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας ἔπαυσε νὰ τὰ διέπῃ νομικῶς ἡ Ἀπόφασις τῆς Πρεσβευτικῆς Διασκέψεως τῆς 9 Νοεμβρίου 1921. Ἐπαυσαν νὰ εἶναι ὀριστικά. Καταδικασμένα ἀφ' ὅτου χαράχθησαν στὴ συνείδησι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν κοινὴν περὶ δικαίου διεθνῆ συνείδησι, ἐτέθησαν ἔκτοτε καὶ νομικῶς ὑπὸ αἴρεσι.

Ἡ ἐλληνικὴ διεκδίκησις γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο εἶναι δικαιοτάτη καὶ ἀποτελεῖ μιὰ ἐθνικὴ διεκδίκησι. Οἱ διάφορες ἐλληνικὲς κυβερνήσεις δὲν μποροῦσαν ν' ἀπεμπολήσουν ἓνα μεγάλο ἐθνικὸν θέμα σὰν τὸ Βορειοηπειρωτικὸν καὶ γι' αὐτὸ ἐνέμειναν στὴ γνώμη, ὅπως κι' ἐξακολουθοῦμε νὰ κάνουμε, νὰ μὴ προχωρήσουμε στὴν ἀποκατάστασι σχέσεων μὲ τὴν Ἀλβανίαν, ἐφ' ὅσον τηρεῖ αὕτη μιὰν ἀδιάλλακτὴν στάσι γιὰ μιὰ δικαίαν ἐλληνικὴν ὑπόθεσι. Αὕτη τῆς τὴν ἀδιαλλαξίαν ὑποθάλλουν οἱ φίλοι της καὶ ἔτσι φθάνουν στὸ σημεῖον νὰ παραγνωρίζουν ἀκόμα οἱ Ἀλβανοὶ καὶ νὰ περιφρονοῦν ἐπίσημα γεγονότα καὶ νὰ μιλοῦν γιὰ ἀνυπαρξίαν Βορειοηπειρωτικοῦ θέματος παρὰ τὰ ἐπίσημα κείμενα, παρὰ τοὺς διεθνεῖς κανόνες λογικῆς καὶ ἠθικῆς τάξεως.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα δὲν ἀνακινήθηκε ἀπὸ ἐπίσημη ἐλληνικὴ πλευρά. Κάποια στασιμότης παρατηρήθηκε ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἄν καὶ δὲν εἴμεθα σὲ θέσι νὰ γνωρίζουμε τὴν αἰτία, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ προερχόταν ἀπὸ τὸ διεθνὲς κλίμα καὶ ἀπὸ ἄλλους παράγοντες, ὅπως καὶ ἀπὸ ἐθνικὰ γεγονότα, ποὺ δὲν ἔλλειψαν καὶ εἴχαμε ν' ἀντιμετωπίσουμε, τὰ ὁποῖα δὲν βρῆκαν δυστυχῶς τὴν ἐθνικὴν τους λύσι, ὅπως κάθε Ἑλλῆν τὴν ἀνέμενε καὶ τὴν ἀναμένει.

Τὸν τελευταῖον ὁμως καιρὸν, προσωπικότητες σὰν τὸν Σοφοκλῆ Βενιζέλο, τὸν Γεώργιον Μελά καὶ ἄλλοι, δὲν ἔλλειψαν νὰ θίξουν τὸ φλέγον Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα καὶ νὰ ἐκφράσουν μάλιστα καὶ ὠρισμένους ἀπόψεις τους. Σὲ συνομιλία του, ποὺ εἶχε στὴ Μότσα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1960 ὁ Σοφ. Βενιζέλος μὲ τὸν Σοβιετικόν

πρωθυπουργὸ Νικήτα Χρυστσώφ, ἀναφέρθηκε στὸ ζήτημα τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ γιὰ τὴ συνομιλία αὐτὴ ἔγραψε τὰ ἑξῆς ὁ Σοφ. Βενιζέλος στὸ «Βῆμα» τῆς 28 Ἰουνίου 1960.

«Ἀνεφέρθη ἐπίσης εἰς τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διαβιοῖ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ χωρὶς νὰ θέσω καθ' οἷονδήποτε τρόπον ζήτημα ἑδαφικῆς τροποποιήσεως ἐτόνισα τὴν ἀνάγκην ὅπως ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνησις παραχωρήσῃ αὐτοδιοίκησιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, μέσα εἰς τὰ πλαίσια πάντοτε τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους, ὑπὸ μορφήν αὐτονομίσεως τῆς περιοχῆς μέχρις ὅτου τὸ ζήτημα λυθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐνώπιον τῶν ὁποίων, ὡς γνωστὸν, ἐκκρεμεῖ».

Ὁ κ. Χρυστσώφ εἶχεν ὑποσχεθῆ στὸν Βενιζέλο, ὅτι αὐτὲς του τὶς ἀπόψεις θὰ διεβίβαζε πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ἰθύνοντας, τὸ ὁποῖον πολὺ ἐξένισε τοὺς Ἀλβανοὺς τότε. Δὲν ξέρουμε δὲ ἂν δὲν εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ αἰτία, πὺ εἶναι σύμμαχοι σήμερα μὲ τὴν Κίνα.

Ἐντελῶς ὁμως τελευταῖα ἐθίγη τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα καὶ ἀπὸ ἐπίσημα χεῖλη.

Ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς προτελευταίας κυβερνήσεως κ. Παν. Πιπινέλης, ἀπαντήσας σὲ τεθὲν εἰς αὐτὸν ἐρώτημα, ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1963:

«Ἡ προϊοῦσα βελτίωσις τοῦ διεθνοῦς κλίματος διὰ τῆς προοδευτικῆς ἀντιμετωπίσεως καὶ ἐπιλύσεως ὑφισταμένων διαφορῶν, μοιραίως θὰ θέσῃ ἐπὶ τάπητος καὶ τὸ ἐκκρεμὲς Βορειοηπειρωτικὸν θέμα. Ἀσχέτως τοῦ διαδικαστικοῦ λόγου τῆς ἐκκρεμότητος αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐν τοιοῦτον ζήτημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγραφῇ διὰ τοῦ χρόνου οὔτε νὰ διαγραφῇ ἀπὸ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν ἐκκρεμῶν διπλωματικῶν ζητημάτων. Λόγοι διπλωματικοί, στρατηγικοί, ἐθνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ συνθέτουν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ ἐπιβάλλουν τὴν ἐξεύρεσιν καταλλήλου λύσεως.

Πῶς καὶ πότε τοῦτο θὰ πραγματοποιηθῇ εἶναι προφανῶς ἀδύνατον νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοῦδε».

Ὁ Σοφοκλῆς Βενιζέλος ἐπανῆλθε στὸ ζήτημα τοῦ βορείου τμήματος τῆς Ἡπείρου, γιὰτὶ φαίνεται ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν τύχην τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνη τότε θέσιν του σὰν ἀντιπρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ εἰς ἀπάντησιν ἐρωτήματος πὺ τοῦ ἐτέθη ἀναφορικὰ μὲ τὴν Ἀλβανία, εἶχε δηλώσει τὰ ἑξῆς τὴν 7 Δεκεμβρίου 1963:

«Αἱ σχέσεις μας μὲ τὴν Ἀλβανία εὐρίσκονται εἰσέτι εἰς ἀρνητικὸν στάδιον, λόγῳ τῶν ἀνησυχιῶν πὺ αἰσθάνεται ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον τῶν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν διαβιούντων ἀδελφῶν μας».

Τὸ Βορειοηπειρωτικὸ ζήτημα βρίσκεται καὶ πάλιν στὸ προσκῆνιο καὶ πιστεύεται στὴν Ἀθήνα, ὅτι ἡ παραχώρησις καθεστῶτος αὐτονομίας στὸν πληθυσμὸ τῆς Βορείου Ἡπείρου ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους, ἀνάλογο πρὸς ἐκεῖνο πὺ ἀπολαμβάνουν οἱ πληθυσμοὶ τῶν ὁμοσπονδιακῶν δημοκρατιῶν εἰς ἄλλα σοσιαλιστικὰ κράτη ὅπως π.χ. στὴ Σοβ. Ἐνωσιν ἢ τὴν Γιουγκοσλαβία, θὰ διευκόλυνε σημαντικὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, πὺ εὐρίσκονται ἀκόμα τυπικὰ σὲ ἐμπόλεμο κατάστασιν. Μὲ μιὰ τέτοια λύσις ὁ πληθυσμὸς τῆς Βορείου Ἡπείρου θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑλληνικότητά του μὲ τὸ νὰ παραχωρηθῇ σ' αὐτὸν γλωσσικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Ἐτσι περίπου εἶχε ἐκφρασθῇ, ὅπως γράφουμε